

En kort introduksjon til Jugoslaviakonflikten

Svein Mønnesland
Oslo: Cappelen Damm Akademisk 2021
199 sider. ISBN 9788202696993

Omtalt af **Ismar Dedović** [Ekstern lektor, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, vqw345@hum.ku.dk]

Studiet af Jugoslaviens historie og især af årsagerne til denne stats sammenbrud har udviklet sig i et rask tempo i de seneste årtier. Fra at være præget af lige dele solid forskning og pseudolitteratur i de første år efter sammenbruddet er feltet nu præget af en forskelligartet og dynamisk forskning på universiteter og akademier i Europa, USA, Canada mv. En forskning, der ikke blot fokuserer på Jugoslaviens sammenbrud, men på en bred vifte af emner som for eksempel, hvad Jugoslavien var for en stat, hvilken historiefortælling den havde om sig selv, og hvordan dens tab påvirker stater, institutioner og mennesker 30 år efter dens sammenbrud. Mange af disse emner kan nu også nemmere undersøges, da flere arkiver i regionen og udenfor den er åbnet. Øget forskningsinteresse i området har desuden ført til større viden og nye spørgsmål til emnet frem for blot, hvorfor staten brød sammen.

Dog er der stadig en tydelig interesse i krigene i 1990'erne, og den nye forskning har bidraget til at åbne for flere interessante problemstillinger i forhold til emnet. Svein Mønnesland (professor emeritus i slaviske sprog ved Universitetet i Oslo) har i bogen *En kort introduksjon til Jugoslaviakonflikten* taget udgangspunkt i disse problemstillinger ved præsentationen af konflikten. Det gør bogen relevant, interessant

og fokuseret, selvom der ikke er et overordnet undersøgelsesfelt. Dette er heller ikke nødvendigt, da bogen netop er en introduktion til feltet og ikke selvstændig forskning.

Formålet med bogen er, ifølge forfatteren selv, »et forsøg på å gi en oversikt over det som for mange fortønet seg som en komplisert og uforståelig konflikt« (s. 10). Og heri lykkes bogen til fulde. Både i form og indhold.

På forsiden fremstår bogen overskuelig med et væld af billeder, tidslinjer og tabeller. Sammen med de førnævnte problemstillinger er dette med til at strukturere bogen og gøre den overskuelig uden at gå på kompromis med den faglige viden. Denne opbygning gør bogen brugbar som introbog for studerende og lægfolk, idet den åbner for yderligere undersøgelser af hver enkelt problemstilling. Noget, som bliver hjulpet godt på vej af en solid litteraturliste og fyldige litteraturangivelser i fodnoterne.

Bogen er desuden forankret i den nyeste forskning på området, og dette træder også tydeligt frem i fordelingen af plads til de forskellige kapitler: der er korte kapitler om regionens historie før 1945 mens især 1980'erne får en del plads, inden hovedkapitlerne om krigen i Slovenien, Kroatien, Bosnien-Hercegovina, Kosovo og Makedonien begynder at fylde. Denne fordeling af pladsen understøtter en af bogens centrale pointer: at krigen var et resultat af, »at eliterne havde ulike politiske projekter« (s. 62) og ikke »av århundregammelt hat, slik enkelte i Vesten trodde« (s. 61). Dette har været en mainstreamholdning blandt forskere i lang tid nu, men er desværre ikke et synspunkt, der er nemt at få formidlet ud til den bredere offentlighed, hvor myten om »ældgammelt had« stadig kan findes.

Betyder dette, at historiske stridigheder ikke har nogen betydning for konflikten? Nej, men Mønnesland viser, hvordan historie bliver *aktiveret* af de ovennævnte eliter til at mobilisere borgerne mod hinanden. På samme måde som religion, nationalitet mv. også bliver aktiveret til dette formål. Og der var og er meget materiale at gribe fat i for disse eliter – især den blodige 2. verdenskrig i området. Men krigen i 1990'erne blev ikke udløst af disse historiske faktorer.

Kapitlerne om optakten til, forløbet af og afslutningen af krigen i Bosnien-Hercegovina (kap. 7, 8, 9 og 10) er på sin vis rygraden i bogen. Ikke alene er de hver for sig interessante og har en længde, der muliggør fordybelse, men tilsammen giver de en solid basis for viden om den mest blodige, langvarige (og muligvis komplekse) af de fem krige. Her får forfatteren mulighed for alvor at gå i dybden. Noget, der ikke er meget plads til i de andre kapitler, der derfor også til tider kan virke lidt forhastede. Dette kunne nok ikke være anderledes i en så kortfattet bog (199 sider fra start til slut), men er ikke desto mindre ærgerligt.

Kapitlet om det internationale samfunds rolle i krigen i Bosnien-Hercegovina (kap. 9) skal her fremhæves som værende særligt fornøjeligt og lærerigt at læse. De internationale aktører i Bosnien-Hercegovina har været kritiseret for ikke at have gjort nok for at forhindre krigen i at bryde ud og stoppe den, da den endelig var brudt ud. Her er især folkemordet i Srebrenica det mest grelle, men langt fra eneste, eksempel. Det er derfor nyttigt og tiltrængt med et kapitel, der behandler de

internationale aktører som en væsentlig part i krigene og samtidig giver et tiltrængt overblik over, hvem disse aktører var, og hvad deres forhold til hinanden og til krigen i Bosnien var. Det var nemlig ikke kun FN, der agerede i Bosnien, selvom FN var en meget synlig og udskældt aktør. Forskellige personer i FN-strukturen havde forskellige dagsordener. Dertil kommer organisationer som NATO, EF/EU, forskellige kontaktgrupper samt enkelte lande som Frankrig, Tyskland, Storbritannien, Rusland, flere muslimske lande og, ikke mindst, USA. Disse lande agerede både i og udenfor organisationerne afhængig af deres interesser og vægt. USA overtog mod slutningen styringen og blev nok den væsentligste internationale aktør i forhold til at få stoppet krigen i Bosnien. Forfatteren er også omhyggelig med at vise, hvordan de forskellige positioner påvirker krigen på landjorden på forskellige måder.

Bogen har dog også nogle få svage områder, hvor jeg her vil fremhæve to. Den første er den forhastede og ikke tilstrækkeligt dybdegående behandling af Jugoslaviens kommunistiske arv og årsagerne til Jugoslaviens opløsning. Forfatteren fremhæver problematiske elementer ved den jugoslaviske kommunisme og Tito, men kommer hurtigere væk fra, hvad der fik Jugoslavien til at hænge sammen. Derved kan man som læser nemt få det indtryk, at Jugoslavien var dømt til undergang i fraværet af Titos styre (se fx s. 40). Bogen får her desværre en snert af den teleologiske læsning af landets historie, som nogle værker havde i 1990'erne, hvor der var en – måske forståelig – tendens til primært at ville finde ud af, hvad der »ikke virkede« i Jugoslavien for at forklare landets sammenbrud.

Den anden svaghed er forfatterens tendens til nogle gange at gentage nationalistiske forestillinger om en national homogenitet og tilfredshed med den fælles stat. Således står der blandt andet i afsnittet om Tito-tiden: »Under overflaten ulmet nasjonalismen. Alle mente at nettopp deres nasjon vas mest undertrykt« (s. 36). Og senere nævnes for eksempel, at »Serberne følte sig neglisjert, samtidig som kroaterne var irritert over at serberne innehadde langt flere viktige stillinger i landet« (s. 73). I begge disse eksempler fremstilles de nationale grupper som værende homogene størrelser, der alle mente det samme. Derved fjernes nuancer i tid og rum og vi får sværere ved at forstå, hvad der fik landet til at hænge sammen så længe, som det gjorde. Mønnesland er i øvrigt selv opmærksom på dette og fremhæver i bogen, at vi bør undlade at gå nationalisternes ærinde og italesætte nationale grupper som homogene blokke. At han selv kommer til at gøre dette er derfor selvfølgelig ærgerligt, men viser også, hvor svært det egentlig kan være for alle at undgå denne framing af krisen og krigene i Jugoslavien.

Disse to punkter er dog mindre bump på vejen, og overordnet fremstår bogen som en relevant, overskuelig og tiltrængt introduktion til et kompliceret emne for både studerende og almindeligt interesserede læsere.